

VASTAUS PYYSIÄISELLE

Olin juuri saanut valmiiksi kommentin Ilkka Pyysiäiselle *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä käymämme, jo pitkäköksi venyneen keskustelun jatkoksi, kun sain luettavakseni hänen tässä lehdessä ilmestyvän vastineensa artikkeliini "Tieteen ideologiat ja naturalisoitu uskontotiede" (*T&E* 1/2002). Tyydyn nyt hyvin lyhyeen, yleisluontoiseen vastaukseen, koska aihepiiristä lähemmin kiinnostunut lukija voi helposti etsiä käsiinsä esimerkiksi *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerot 6/2002 ja 7/2002.

Ennen kaikkea minun on korostettava, etten pyri argumentoimaan, että uskontotieteen pitäisi olla "relevanttia 'uskovan' näkökulmasta" tai että sen tulosten pitäisi olla arkiajattelun viitekehyksessä ymmärrettäviä. (Suuri osa Pyysiäisen vasta-argumentaatiosta keskittyy näihin oletettuihin väitteisiini, joista sanoudun irti – pahoitellen toki mahdollisesti epäselviä ilmaisuja ja huonoja sananvalintoja.) Olen pyrkinyt filosofisesti problematisoimaan uskontotieteen kognitiivistista suuntausta pohtien tämän suuntauksen edustaman ulkoisen, selittävän tutkimustavan suhdetta siihen, millaisena uskonnollisuus voisi näyttäytyä uskonnollisen elämänmuodon sisältä käsin, mutta tällainen problematisointi ei merkitse vaatimusta, että tieteen itsensä (tai edes kyseistä problematisointia tavoittelevan uskonnon- ja tieteenfilosofian) tulisi puhutella "uskovia". Kyse ei ole uskontotieteen sisäisestä metodikeskustelusta vaan yleisemmästä tieteenfilosofisesta tarkastelusta. Tämä tarkastelu ei myöskään edellytä Pyysiäisen vierastamaa "spesifisti uskonnollisen" käsitettä, jota – tämä myönnettäköön – olen var-

masti käyttänyt tarpeettoman epämääräisesti.

Pyysiäinen on tietenkin oikeassa siinä, että myös uskonnonfilosofiset pohdinnat ovat usein hyvin vieraita "uskovien" itsensä näkökulmasta, mahdollisesti jopa paljon vieraampia ja keinotekoisempia kuin empiirisiin löydöksiin nojaavat uskontotieteelliset hypoteesit. Filosofit voi kuitenkin kriittisesti pohtia jonkin tieteenalan relevanssia tutkittavana olevan todellisuuden osan kannalta pyrkimättä itse siihen, että hänen huomionsa olisivat (esimerkiksi) "uskovien" ymmärrettävissä tai suoraan omaksuttavissa uskonnollisen elämänmuodon elementeiksi. Tähän voisi vielä lisätä, että tieteenfilosofiset kysymyksenasettelut saattavat niin ikään tuntua hiukan kummallisilta tieteenharjoittajien (vaikkapa uskontotieteilijöiden) itsensä perspektiivistä. Filosofit joutuu näet pohtimaan, mitä empiiristen löydösten tuottaminen itse asiassa on ja millaisiin käsitteellisiin lähtökohtiin – tutkimuskohdetta kunnioittaviin tai sitä hämärtäviin – empiirisen tutkimuksen harjoittajat nojaavat.

Kuten toisaalla olen esittänyt, en pidä uskontoa suljettuna elämänmuotona, joka on immuuni kritiikille, enkä myöskään pyri osoittamaan, etteivät uskonto ja tiede ole ristiriidassa. Päinvastoin olen korostanut, että uskonnosta kiinnostuneen ajattelijan on suhtauduttava tähän (ainakin potentiaaliseen) ristiriitaan vakavasti ja että löysät relativistiset yritykset lakaista se maton alle ovat filosofisesti heikkoja. Suhtaudun ehkä relativistisiin ajattelutapoihin (mm. Peter Winch, D. Z. Phillips) hieman Pyysiäistä ymmärtäväisemmin, mutten missään tapauksessa suoraan seuraa niitä. Pidän "wittgen-

steinilaisen uskonnonfilosofian" keskeisenä ongelmana kyvyttömyyttä vastata relativismin problematiikkaan. Mutta toisin kuin Pyysiäinen, en usko, että tuota ongelmakenttää voidaan sivuuttaa myöskään näennäisesti ei-relativistisen, kausaalisesti selittävän, esimerkiksi kognitiiviteellisen tutkimuksen keinoin. (Vaikka kognitiivisesti orientoituneet tutkijat itse ehkä voivatkin, filosofi ei voi.) Relativismilla on taipumus palata aina takaisin, samaan tapaan kuin skeptisismillä tietoteoriansa. Toisaalta tehtävämme on pikemminkin tulla toimeen relativismin ongelman kanssa, jatkuvasti pohtia, miten se vaikuttaa ajattelu- ja tutkimustapoihimme, kuin antautua relativismille.

On toki mukavaa, että Pyysiäisen kaltainen ansioitunut uskontotieteilijä, jonka tutkimuksia suuresti arvostan, on nähnyt kognitiivisille uskonnotutkijoille heittämani filosofisen haasteen siinä määrin merkitykselliseksi, että on ryhtynyt sitä kommentoimaan useilla eri foorumeilla. Juuri tällaiseen dialogiin filosofit ja erityistieteilijät voivat pyrkiä: toistensa ajattelun rikastamiseen sekä "empiiristen löydösten" että näiden löydösten tekemisen taustalla piilevien käsitteellisten ongelmien alueella. Yhteisymmärryksen ja työnjaon hahmottaminen ei kuitenkaan taida olla kovin helppoa kummallekään osapuolelle.

Sami Pihlström